

AGENDA

NATUURINCLUSIEF

2.0

ACHTERGRONDDOCUMENT
AANPAK VRIJETIJDSECONOMIE

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

INHOUDSOPGAVE

BEGRIPPENLIJST	4
VISIE EN AANPAK VRIJETIJDSDOMEIN	6
VISIE EN STRATEGIE	7
VERTREKPUNTEN EN DEFINITIES	9
DRIE SPOREN	9
1 HET VERGROTEN VAN RUIMTE VOOR RECREATIE TEN BEHOEVE VAN EEN DUURZAAM BELEEFBAAR LANDSCHAP.	10
2 HET NATUURINCLUSIEF MAKEN VAN TERREINEN VOOR DAG- EN VERBLIJFSRECREATIE.	15
3 HET GEDRAG VAN BEZOEKERS IS NATUURINCLUSIEF	19
OVERIGE ACTIES BINNEN HET VRIJETIJDSDOMEIN 2024 - 2026	23
COLOFON EN CONTACT	26

BEGRIPPENLIJST

Voor een meer eenduidige interpretatie hebben we hieronder een begrippenlijst opgenomen. We merken daarbij op dat de begrippen contextafhankelijk zijn en de definities begeleidend bedoeld zijn. Ze zijn deels overgenomen uit de Contouragenda Natuurinclusief van de Provincie Zuid-Holland.

BASIS KWALITEIT NATUUR (BKN)

De set van condities die nodig is om algemene soorten algemeen te laten zijn, blijven of worden. Het is de minimale kwaliteit van het leefgebied van soorten die nodig is.

BIODIVERSITEIT

Biodiversiteit is de veelzijdigheid aan leven in al zijn vormen. De verscheidenheid aan soorten binnen de natuur is zowel de hoeveelheid en variatie tussen soorten (planten, dieren, micro-organismen en schimmels), als de genetische variatie binnen een soort. De variatie tussen soorten is belangrijk voor het goed functioneren van voedselpiramide en het sluiten van kringlopen. De genetische diversiteit is daarnaast van belang om de kans op uitsterven van een soort te verkleinen.

ECOSYSTEEM

Een ecosysteem is een geheel van planten, dieren en micro-organismen die in een gebied voorkomen en elkaar beïnvloeden. In dit bewegend systeem speelt ook de abiotiek, oftewel de niet-levende omgeving, een belangrijke rol. De wisselwerking vormt het ecosysteem. Een voorbeeld van een ecosysteem is een bos, een koraalrif of een grasland. Maar denk ook aan kleinere ecosystemen, zoals een boomholte.

ECOSYSTEEMDIENSTEN

In een gezond ecosysteem verstrekt de natuur diensten of goederen die voordelen bieden voor de mens en bijdragen aan de economie en andere activiteiten. Zo zijn er regulerende diensten, zoals een natuurlijke zuivering van water of lucht. Daarnaast zijn er productiediensten van het ecosysteem, zoals schoon drinkwater. Tot slot zijn er culturele diensten, waar groene recreatie en natuurlijk erfgoed voorbeelden van zijn.

GROENBLAUWE DOORADERING

Een netwerk van landschapselementen, zoals singels, beken, houtwallen en bomenrijen, waar planten en dieren leven. Dit netwerk van groene en blauwe elementen vormt de verbinding tussen natuurgebieden en draagt bij aan een brede biodiversiteit.

NATURE-BASED SOLUTIONS

Oplossingen die gebruik maken van elementen uit de natuur, ter bevordering voor de mens en de natuur.

NATUUR

De natuur is alles op aarde wat niet door de mens is gemaakt, zoals planten, dieren en bergen. Dit is natuur op zowel het land als in het water, in (beschermde) natuurgebieden, de stad en in het landelijk gebied.

NATUURINCLUSIEF

De mate waarin maatschappelijk en economische activiteiten verweven zijn met de natuur en er bewust ruimte voor biodiversiteit wordt gecreëerd. Dit houdt in dat bij elke fase van activiteiten - planvorming, beleid, besluitvorming en beheer- natuur centraal staat.

NATUURINCLUSIEF HANDELEN

Het gaat bij natuurinclusief handelen om drie componenten: voorkomen van natuurschade, benutten van natuurlijke kansen en verbeteren van natuurkwaliteit.

NATUURKwaliteit

De mate waarin de natuur tegen een stootje kan (robuustheid) en de mate waarin de natuur in staat is zich te herstellen. Bijvoorbeeld het in staat zijn om zich te herstellen van verstoringen of zich aan te passen aan wisselende omstandigheden (veerkracht). Een belangrijke maatstaf voor natuurkwaliteit is biodiversiteit.

NATUURLIJK KAPITAAL

Natuurlijk kapitaal is de voorraad natuurlijke grondstoffen en hulpbronnen, zoals de bodem, lucht, water, mineralen en planten.

TRUE PRICING

True pricing geeft de werkelijke prijs van een product aan. Hierin worden niet alleen de directe kosten meegenomen, zoals materiaal- en arbeidskosten, maar ook de indirecte kosten, zoals schade aan mens en milieu.

VISIE EN AANPAK VRIJETIJDSDOMEIN

VISIE EN STRATEGIE

NATUUR: DE BASIS VOOR LEVENSGELUK

Natuur is de basis voor onze gezondheid, ons geluk, een leefbaar klimaat, schoon water, een prettige leefomgeving en vitale economische regio's. Om dit te kunnen behouden, hebben we de opgave om de natuur in ons land te herstellen, te versterken en te beschermen. Een natuurlijke omgeving maakt dat het ergens prettig wonen, werken en recreëren is. We hebben grote behoefte aan buiten zijn, dat we kunnen uitwaaien, sporten, ontspannen en op vakantie gaan. Natuur is dus ook de basis voor een bloeiende vrijetijdseconomie. Maar kunnen recreëren in een groene omgeving is geen vanzelfsprekendheid.

BEZOEKERSDRUK OP NATUURGEBIEDEN NEEMT TOE

We wonen inmiddels met 18 miljoen mensen in Nederland. En hoe verschillend we onderling ook zijn, allemaal hebben we behoefte om buitenshuis te kunnen recreëren of zoals het oorspronkelijke Latijnse woord zegt: je herladen, weer doen opleven en verkwikken. Na corona weten niet alleen de Nederlanders zelf, maar ook de miljoenen buitenlandse gasten ons land weer steeds beter te vinden. En die groei zet gestaag door, net als de groei van de eigen bevolking. Deze ontwikkelingen leiden tot een nog grotere druk op onze natuurgebieden. Gebieden die vaak klein zijn en versnipperd liggen ten opzichte van elkaar. Daarmee zijn ze ook nog eens extra kwetsbaar. Natuurbeheerders geven aan dat in veel natuurgebieden sprake is van overlast door bezoekers, zoals schade aan natuur, verstoring van dieren en een groeiende berg zwerfafval.

EXTRA RECREATIERUIMTE VOOR BEWONERS EN BEZOEKERS

Om de natuurgebieden te ontlasten en de vrijetijdsbesteding van een groeiende bevolking op te kunnen vangen, is extra recreatieruimte nodig, zodat bezoekers meer kunnen spreiden. Sinds 1900 is de hoeveelheid groene ruimte per inwoner met 80% afgenomen. En naar 2050 toe komen er nog 1,6 miljoen inwoners bij. Daarom is er tot 2050 ca. 63.000 hectare extra groene ruimte nodig, een gebied bijna zo groot als de Veluwe, om het huidige niveau aan recreatieruimte op peil te houden.

EEN DUURZAAM BELEEFBAAR LANDSCHAP

In een duurzaam beleefbaar landschap vormt de verbinding tussen natuur en mens de basis. Het is een natuurinclusief én een mensinclusief landschap. Wanneer we de (water)natuur vitaal houden en waar mogelijk kunnen uitbreiden en/of aan elkaar koppelen, kunnen we er als mensen van blijven genieten. Zo ontstaat een steeds aantrekkelijker landschap waarmee bewoners, bezoekers en ondernemers zich verbonden voelen. Een landschap, dat zich duurzaam ontwikkelt en waar bewoners en gasten, in balans met de natuurlijke en sociale omgeving, kunnen recreëren, ontdekken en ontspannen.

Het bewustzijn dat een duurzaam beleefbaar landschap belangrijk is voor een gezonde en weerbare samenleving is sterk groeiende in de vrijetijdssector. We zien dan ook dat we samen echt stappen kunnen maken. En dat deze stappen bijdragen aan zowel een duurzamere economie en meer biodiversiteit, maar ook aan vitaliteit, gezondheid, welzijn én geluk van inwoners en bezoekers.

EEN NATUURINCLUSIEVE VRIJETIJDSECTOR

Ook wij kunnen vanuit onze sector helpen de Nederlandse natuur sterker te maken! Door een vrijetijdssector te zijn die niet alleen een 'gebruiker' is van de natuur, maar ook een sector die substantieel bijdraagt aan de instandhouding en ontwikkeling van de natuur en werkt aan het bewustzijn en het gedrag van de bezoeker.

Beeld: Claire Droppert

VERTREKPUNTEN EN DEFINITIES

Ten aanzien van onze visie, ambities en plannen werken we met vijf vertrekpunten:

1. Natuurinclusief én mensinclusief: ruimte voor natuur én mens in een duurzaam beleefbaar landschap;
2. Stedelijk én landelijk gebied: goed met elkaar verbonden en gericht op prettig kunnen recreëren vanaf de voordeur;
3. Groen en blauw: aandacht voor recreatie en natuurinclusiviteit op land en water, waarbij de verhouding passend wordt ingevuld.
4. Het domein vrijetijdseconomie betreft vrijetijd in de buitenruimte; hiermee bedoelen we naast het landelijk gebied ook de bebouwde kom
5. De bezoeker: recreanten (inwoners en bezoekers die recreëren) en toeristen (bezoekers die minimaal 1 nacht blijven overnachten) die diverse vormen van (buiten)activiteiten ondernemen, met diverse motieven (dus bijv. ook sport) zowel locatiegebonden als routegebonden.

DRIE SPOREN

We gaan voor een vrijetijdsector die zich in balans met de leefomgeving ontwikkelt en rekening houdt met de draagkracht van de natuur. Maar dat niet alleen; we dragen met onze sector actief bij aan het versterken van biodiversiteit en natuurinclusiviteit in Nederland. Dit doen we door te werken aan onderstaande sporen:

1.

Het vergroten van ruimte voor recreatie ten behoeve van een duurzaam beleefbaar landschap.

2.

Het natuurinclusief maken van terreinen voor dag- en verblijfsrecreatie, alsook van sportterreinen.

3.

Het gedrag van bezoekers is natuurinclusief

1. HET VERGROTEN VAN RUIMTE VOOR RECREATIE TEN BEHOEVE VAN EEN DUURZAAM BELEEFBAAR LANDSCHAP.

TOELICHTING

Momenteel wordt het domein vrijetijdseconomie (inwoners, bezoekers, ondernemers en aan recreatie en vrijetijd gerelateerde belangenorganisaties, onderwijsinstellingen en overheidsafdelingen) niet of beperkt betrokken bij de ontwikkelingen die betrekkingen hebben op ingrijpende opgaven in steden en het landelijk gebied. De behoefte van de mens om te ontspannen, te sporten en te recreëren wordt daardoor nauwelijks meegenomen in de herinrichting van het landelijk gebied en in de aansluiting bij (groeierende) stedelijke kernen. Recreatieve beleving van het landschap (groen én blauw) moet onderdeel worden van de doelstellingen en plannen van de landelijke, provinciale en regionale programma's. Meer recreatieruimte kan gerealiseerd worden in additionele recreatiegebieden, het verbinden en ontsluiten van gebieden én in de vorm van stapeling van functies in steden en het buitengebied. Hierdoor ontstaan verschillende positieve effecten:

- De ruimte voor natuur en recreatie wordt vergroot, waardoor er een betere spreiding van bezoekers mogelijk is en natuurgebieden worden ontlast.
- Groenblauwe recreatieruimte dichtbij huis is van belang voor een goede fysieke en mentale gezondheid.
- Een aantrekkelijk en ontsloten landschap biedt neven-verdienmodellen voor agrarische ondernemers in de vorm van agrotourisme en de verkoop van lokale producten.
- Doordat bezoekers zich beter kunnen spreiden, dragen zij bij aan de brede welvaart in het landelijk gebied. In het laatste pre-coronajaar (2019) was de sector goed voor € 90.8 miljard aan bestedingen, 812.000 banen (7,5% van de totale werkgelegenheid) en 4,4% van het Bruto Binnenlands Product. (Bron: CBS)

Beeld: Hollandse Hoogte / ANP Foto

AMBITIES 2024 – 2026

- De realisatie van een natuurinclusief en een mensinclusief landschap wordt in ontwerp- en gebiedsprocessen meegenomen. Onder andere middels goede groenblauwe stad-landverbindingen (groenblauwe dooradering) en ontsluiting van het landschap, door de ontwikkeling van een passende recreatieve infrastructuur met bijbehorende routenetwerken.
- Om stapeling van functies te bewerkstelligen, concretiseren en realiseren we waar mogelijk de bijdrage van het vrijetijdsdomein in andere opgaven en domeinen, zoals gezondheid, landbouw, water, natuur en bouw.
- We werken samen met de sportsector om bestaande sportterreinen toegankelijker te maken voor een breed publiek.
- Het realiseren van meer (recreatief) groen en blauw in en nabij steden.

Onderzoek Meer ruimte voor recreatie (ANWB - april 2023)

De ruimte voor recreatie staat in heel Nederland onder druk. Uit onderzoek dat de ANWB liet uitvoeren blijkt dat de groene ruimte per inwoner sinds 1900 met 80% is verminderd. Deze situatie zal in de toekomst nog nijpender worden als gevolg van de groeiende bevolking en toename van het toerisme. [Onderzoeksresultaten](#)

ACTIES 2024-2026*

1. Trainen en onderhouden landelijk vrijetijdsnetwerk natuurinclusief tbv agendering en bestuurlijke inbedding vrijetijdseconomie.

Het agenderen van het belang, en het komen tot bestuurlijke inbedding ten aanzien van 'meer ruimte voor recreatie in een duurzaam, beleefbaar landschap', zodat recreatie wordt meegenomen in de landelijke, provinciale en regionale plannen en programma's ten aanzien van Ruimtelijke Ordening (zoals NPLG en de PPLG's). En recreatie eveneens integraal wordt meegenomen in andere beleidsvelden. Hiervoor zijn de volgende middelen nodig: workshops, training natuurinclusief voor beleidsmakers, congressen, intranet, etc. In samenwerking met onder andere "NLBuiten", een coalitie van organisaties uit het natuur- en vrijetijd domein.

2. Sluiten intentieovereenkomsten met diverse deelsectoren van de vrijetijdseconomie.

We bereiden deze bestuurlijke akkoorden en intentieverklaringen voor, waarbij de nadruk niet ligt op afrekenbaarheid, maar op wel op bereidheid om inspanningen te verrichten op het gebied van natuurinclusiviteit.

3. Onderzoek naar de basisbehoeften van de mens ten aanzien van een groenblauwe omgeving.

Gericht en onderbouwd groenblauw integreren in de diverse leefomgevingen, op basis van onderzoek naar de basisbehoeften van de mens t.a.v. groenblauw in de omgeving.

*) Prioritering van de acties zal in overleg met het kernteam en andere betrokken partijen worden vastgesteld.

4. Inventariseren koppelkansen.

Inventariseren van kansen en komen tot concrete acties ten aanzien van de bijdrage van het vrijetijd domein aan andere opgaven inzake een natuurinclusief en een mensinclusief landschap:

- A. Agrotourisme en streekproducten: Stimuleren van openstelling van agrarische bedrijven voor publiek, waardoor verbinding ontstaat tussen boer, bezoeker en bewoner en er bewustzijn groeit ten aanzien van de herkomst van ons voedsel. Dit biedt kansen voor korte(re) ketens, een extra verdienmodel voor boeren en een hernieuwde beleving (o.a. toegankelijkheid) van en waardering voor het platteland. Samenwerking met domein landbouw.
- B. In samenwerking met de natuursector ontlasten kwetsbare natuurgebieden door bezoek meer te spreiden naar o.a. landelijk gebied, dichterbij de woonkernen.
- C. In samenwerking met domein water verhogen waterbewustzijn door bijvoorbeeld het ontsluiten van schouwpaden en het beleefbaar maken van waterwerken.
- D. Groenblauwe stad-land verbinding en koppeling met recreatieve infrastructuur met bijbehorende routenetwerken.

Middels pilots in de landelijke en stedelijke omgeving gaan we deze koppelkansen met andere domeinen verkennen en toepassen. Mogelijke pilots (niet limitatief):

- Noord-Limburg (Baarlo-Venlo) (inspiratiegebied Agenda 2.0)
- De Groene Stelling
- Een stad als natuurpark (middels aanpak domein bouw)

Verkenning agrotourisme (NBTC maart 2023)

Begin dit jaar heeft NBTC een eerste verkenning gepubliceerd ten aanzien van het belang en toegevoegde waarde van agrotourisme. Openstelling van agrarische bedrijven voor publiek kan een bijdrage leveren aan de beleving en waardering van het landelijk gebied, het verkorten van de voedselketen en een vitale land- en tuinbouwsector en is daarmee onderdeel van de integrale oplossing voor de transitie van het landschap.

5. Het realiseren van meer (recreatief) groen en blauw in steden. Onder meer door het realiseren van een groennorm voor (niewbouw) woningen.

- Het aansluiten bij het initiatief 'Stad als natuurpark' (domein bouw) waarbij de natuur in een stad beter beschermd en meer ontwikkeld wordt, natuurinclusief wonen en recreëren meer wordt gefaciliteerd en bewustzijn van de voordelen van natuur bij burgers wordt gestimuleerd.
- Het agenderen van en bijdragen aan (nationale of regionale) groennorm voor (niewbouw) woningen en de bebouwde omgeving en de implementatie hiervan in gebiedsontwikkeling. In samenwerking met de ANWB, Staatsbosbeheer, Natuur en Milieu, Vogelbescherming en domein bouw.

ICOON PROJECTEN

De Groene Stelling

www.degroenestelling.nl

Een beweging voor een bloeiend landschap, voor en door mensen

De Groene Stelling betreft het gebied, binnen de Stelling van Amsterdam, waar diverse opgaven, zoals biodiversiteit, agrarisch landschap, waterkwaliteit en recreatie bij elkaar komen en waar men een integrale aanpak voor ogen heeft. Hun ambitie: Gezond voedsel uit een prachtig landschap, dichtbij en met ruimte voor natuur, recreatie en klimaatadaptatie.

De Groene Stelling is een initiatief van 12 private en maatschappelijke partijen.

Masterplan IJsselvallei

masterplan IJsselvallei

Het masterplan IJsselvallei gaat in op de ontwikkeling van de IJsselvallei voor inwoners én bezoekers en wil op deze manier de overbelasting op de Veluwe tegengaan door een aantrekkelijk alternatief te bieden.

Aan de flank van de Veluwe ligt de IJsselvallei. Een prachtig, maar ietwat onontdekt gebied, dat enerzijds een economische en ruimtelijke kwaliteitsimpuls kan gebruiken en anderzijds unieke kansen biedt om de drukbezochte Veluwe te ontlasten. Recreatie gaat hand in hand met het genieten van het landschap, de uitdaging is het zoeken naar een balans tussen de beleving van het landschap én het behoud van de ruimtelijke, ecologische en cultuurhistorische waarden van het gebied.

Groen Groeit Mee

www.groengroeitmee.nl

Dit betreft een programma, waarin de Provincie Utrecht samenwerkt met een brede groep partners, waarin is afgesproken dat bij alle ruimtelijke plannen en gebiedsontwikkelingen, de groenontwikkeling evenwichtig en volwaardig meegenomen wordt. Zo wordt met elkaar gezorgd voor een gezonde leefomgeving en een toegankelijk, beleefbaar en natuurinclusief landschap.

2. HET NATUURINCLUSIEF MAKEN VAN TERREINEN VOOR DAG- EN VERBLIJSRECREATIE ALSOOK VAN SPORTTERREINEN.

TOELICHTING

We streven naar volledige natuurinclusiviteit op alle recreatieterreinen in Nederland, zowel dagrecreatie als verblijfsrecreatie en sportterreinen.; dit beslaat ca. 5% van het totale oppervlak van Nederland. Samen met waterpartners (o.a. Sportvisserij Nederland) kijken we ook naar het versterken van onderwaternatuur. Naast de individuele verantwoordelijkheid voor natuurinclusiviteit in hun omgeving werken ondernemers en organisaties ook aan de bewustwording van hun bezoekers.

AMBITIE 2024 – 2026

20% van de recreatieterreinen heeft stappen ondernomen om meer natuurinclusief te worden. Het betreft hier verblijfsrecreatie, zoals vakantieparken en jachthavens én dagrecreatie, zoals recreatieschappen en sportterreinen, maar ook (buiten)evenementen¹.

---

¹ Hierbij is het van belang om voortgang te kunnen monitoren, via een 0-meting en vervolgmetingen. Zie ook onder overkoepelende acties, het kopje monitoring.

ACTIES 2024 – 2026

1. Ontwikkelen toolkit en toepassing hiervan in pilots door ondernemers.

We maken ondernemers en organisaties in ons domein ambassadeurs van het landschap waarin ze ondernemen. We bieden hen hulp om daadwerkelijk natuurinclusief te ondernemen middels: training, inspiratie, uitwisseling, advies, materialen en mogelijk financiële prikkels voor pilots. Zodoende kunnen ze vanuit een duurzame bedrijfsvoering positief bijdragen aan het landschap en aan het bewustzijn en gedrag van hun bezoekers. Hiertoe ontwikkelen we het volgende (mede gebruik makend van wat er al is): een natuurinclusief-ladder met toolkit en zelfscan. En zorgen we voor de toepassing hiervan in pilots gericht op diverse deelsectoren (sport, recreatieschappen, verblijfsrecreatie, jachthavens, etc.).

2. Certificering.

Komen tot overeenkomsten met deelsectoren, met behulp van brancheorganisaties zoals HISWA-RECRON, en mogelijk overheden, om procedures en certificering ten aanzien van natuurinclusiviteit te realiseren. Aanvullend op en versterkend van wat er al in ontwikkeling is. Zoals onder andere een module natuurinclusiviteit in bestaande certificeringen als Green Key, Blauwe Vlag en Green Destinations. We werken aan:

- de (door)ontwikkeling van de certificering i.s.m. o.a. Green Key en IVN;
- vergroten van de deelname aan certificering en pilots (biodiversiteitsscans, certificeringen, trainingen) met zowel individuele parken als ketens.
- een verkenning naar de bestaande certificaties (omvang, positieve effecten, etc.).

3. Het stimuleren en ondersteunen van ondernemers met kennis en financiële middelen.

Investeringsprikkels zijn noodzakelijk voor met name midden- en kleinbedrijf of natuurinclusief ondernemen te versnellen. Daar is ondersteuning voor nodig. De middelen die daarvoor kunnen worden ingezet, worden geactualiseerd en aangeboden. Hierbij valt te denken aan:

- Een transitiefonds i.s.m. Stichting Nationaal Groenfonds;
- Rentevoordelen lening (bij banken als ASR);
- Verbeteren toegankelijkheid groene subsidies voor recreatieondernemers door de RVO.
- Verkenning naar (bestaande) fondsen & subsidies en deze toegankelijk(er) maken door begeleiding. Nadrukkelijk ook kansen bekijken vanuit agrarische regelingen (gemeenschappelijk landbouwbeleid en via Agrarische Natuurverenigingen) voor ondernemers in de VTE.
- Verkennen mogelijkheid om recreanten en toeristen te laten bijdragen aan aankoop recreatiegebieden / natuurinclusief maken dag- en verblijfsrecreatie, in samenwerking met 'Land van ons' (een coöperatie).

Middels pilots bieden we ondersteuning aan ondernemers om deze financiële instrumenten toe te (gaan) passen.

4. Natuurinclusieve groenvoorziening.

Standaarden ontwikkelen samen met kennispartners, zoals hoveniers (Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners) om natuurinclusief te werken op recreatieterreinen.

5. Park van de Toekomst: voorbeeldaanpak voor Nederland.

We positioneren Park van de Toekomst als voorbeeldgebied om te leren op het gebied natuurinclusiviteit voor heel Nederland. We zorgen ervoor dat opgedane kennis wordt gebruikt in het nationale netwerk van de Agenda Natuurinclusief, d.m.v. workshops, kennisuitwisseling en doorontwikkeling.

Duurzame sportsector - Routekaart Verduurzaming Sport. Samen naar Duurzaam.

Dit betreft een samenwerkingsverband van NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten, Mulier Instituut, het Platform Ondernemende Sportaanbieders, BSNC, Kenniscentrum Sport & Bewegen en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Men gaat komend jaar (2024) aan de slag met 5 living labs in 5 gemeenten met 5 sportcomplexen om met diverse actoren invulling te geven aan Natuurinclusiviteit. Hier komen zowel quick wins uit alsook meer langdurige opgaven. Dit betreft onder andere:

- Natuurinclusief ontwerpen en inrichten van sportterreinen
- Thema gezondheid en sport & recreatie in de stad / tegengaan hittestress
- Versterken van initiatieven met 'natuurscans' en uitwerking van plannen (via vouchers)

[Meer informatie](#)

Beeld: Hollandse Hoogte / ANP Foto

ICOON PROJECT

Park van de toekomst

www.hetparkvandetoeekomst.nl

Op de Veluwe zijn ca. 500 parken, die met elkaar zo'n 6-7 duizend hectare beslaan, deels in de natuur en veelal aan de randen ervan. Dat vraagt om een gezamenlijke aanpak rondom natuurinclusiviteit in dit gebied. Het Vakantiepark van de toekomst is een initiatief van Vitale Vakantieparken op de Veluwe. Het zorgt voor ondersteuning in de verduurzaming van bestaande parken ten behoeve van een toekomstbestendige vrijetijdsector op de Veluwe. Natuurinclusiviteit is hiervan een substantieel onderdeel.

Het betreft hier een combinatie van een programmatische aanpak met veel concrete initiatieven die van de grond komen.
In de aanpak is er aandacht voor:

- Natuurinclusief ontwerpen en beheren vakantiehuisjes en parken met vouchers voorvooruitstrevende ondernemers
- Gedragsanalyses parkeigenaren (vanuit welke motieven doen ze mee)?
  - Starten pilots ecologische monitoring op parken
- Concrete ondersteuning ondernemers met kennis: zoals de cursus 'natuur op je park', [zie video](#).

3. HET GEDRAG VAN BEZOEKERS IS NATUURINCLUSIEF

TOELICHTING

Natuurinclusief gedrag is recreëren in balans met de natuur. Een bezoek heeft zo weinig mogelijk invloed op de natuur. Concreet betekent dit dat bezoekers zich houden aan de regels van terreinbeheerders, zoals geen afval achterlaten, op paden blijven en het volgen van aanwijzingen ten aanzien van honden.

Daarnaast stimuleren we regeneratief gedrag, waarbij bezoekers iets terug doen voor de natuur, zoals bijdrage aan onderhoud en aanleg.

Beeld: Hollandse Hoogte / ANP Foto

AMBITIES 2024 – 2026

- De realisatie van een set van interventies om natuurinclusief gedrag van bezoekers te verbeteren. Hiertoe behoort het instrumentarium van de bezoekersmanagement, recreatiezoning en het spreiden of juist concentreren van bezoekers.
- De ontwikkeling van gezamenlijke communicatie en activiteiten om natuurinclusief gedrag te stimuleren.
- Het stimuleren van regeneratief bezoek & gedrag door recreanten en toeristen.
- De realisatie van nieuwe natuurbelevingen in samenwerking met de natuursector en het onderwijsdomein.

ACTIES 2024 – 2026:

1. Onderzoeksprogramma: in kaart brengen van bezoekersgroepen en hiaten in gewenst en daadwerkelijk natuurinclusief gedrag en onderzoeken hoe hierop te sturen en welke interventies te plegen.
2. Komen tot integrale samenwerking tussen onder andere domein vrijetijdseconomie en de natuursector ten aanzien van het stimuleren van natuurinclusief gedrag. Vanuit ons domein betrekken we hier partijen bij, zoals de DMO's (destinatie management organisaties), HISWA-RECRON, grote ketens, zoals Roompot en Center Parcs, etc. Hiertoe willen we komen tot:
  - Gezamenlijke communicatiecampagne 'gast in de natuur'
  - Ontwikkeling gedragscode natuur (groen en blauw)
  - Aandacht voor het opschalen van bestaande initiatieven rondom bijv. zwerfvuilacties en campagnes.
3. Na verkenning best practices in binnen- en buitenland komen tot een toolbox regeneratief toerisme. In samenwerking met onderwijs-/onderzoeksinstituten, zoals CELTH.
4. Stimuleren spreiding van bezoekers en het bieden van alternatieven door oa te komen tot nieuwe natuurbelevingen voor diverse doelgroepen, afgestemd op hun leefstijl. Verkenning samenwerking met creatieve sector en game industrie. In samenwerking met natuurpartijen domein onderwijs.
5. Verkennen en stimuleren dat natuurinclusiviteit een (rand)voorwaarde wordt voor opdrachten / subsidies en aanbestedingen.

ICOON PROJECT

Kaartspel Ôfdwale in Noarrdeast-Fryslân

www.visitwadden.nl/nl/ofdwale

Dit kaartspel laat je op een ander manier naar het waddenlandschap kijken en het landschap beleven. Het is ontstaan uit de kunststroming 'situationisme'. Het 'situationisme' draait om het anders leren kijken naar bestaande situaties. Situationisme is de kunst van het ervaren.

Dit kaartspel biedt mogelijkheden voor opschaling naar andere gebieden.

Beeld: Claire Droppert

OVERIGE ACTIES BINNEN HET VRIJETIJDSDOMEIN 2024 - 2026**MONITORING**

Het uitwerken van een voorstel voor domeinspecifieke monitoring van natuurinclusiviteit. We zorgen voor een set van parameters die inzicht geven in de mate waarin de vrijetijdssector met maatregelen bijdraagt aan natuurinclusiviteit (denk aan aantal certificeringen met module Natuurinclusief via Green Key). Deze parameters zijn meetbaar en volgbaar in de tijd. We zorgen voor een nul-meting en vervolgmetingen zodat we de voortgang (en impact) van natuurinclusiviteit meetbaar kunnen maken in samenwerking met o.a. HISWA-RECRON, recreatieschappen, sportorganisaties, etc.

KENNISAGENDA

We werken in de komende jaren aan een Kennisagenda natuurinclusieve vrijetijdseconomie. We inventariseren hiervoor welke kennishiaten er zijn die belemmerend werken voor de ambities vanuit de vrijetijdssector. We kijken hoe we hier, vanuit bestaande kennisinstellingen en -platforms, invulling aan kunnen geven.

FINANCIERINGSMODELLEN VOOR HET VRIJETIJDSDOMEIN

Uitwerken welke kansrijke financieringsmodellen en natuurinclusieve markten er te ontwikkelen zijn, specifiek voor het vrijetijdsdomein.

Beeld: Sabrina Gaudio

Beeld: Hollandse Hoogte / ANP Foto

DOMEINEN

BOUW

FINANCIËLE SECTOR

INFRASTRUCTUUR

WATER

GEZONDHEID

ENERGIE

LANDBOUW

ONDERWIJS

VRIJETIJDSECONOMIE

BEDRIJVENTERREINEN

Aan de slag met natuurinclusiviteit en vrije tijd? En op zoek naar inspiratie?
Klik dan op deze [link](#) voor een kaart van Nederland met goede voorbeelden
uit de praktijk, op alle drie de sporen.

COLOFON

Domein Vrijetijdseconomie

Domeinleider: Geert Dijks

Domeintrekkers: Tinco Lycklama en Angelique Vermeulen

Kernteam

ANWB - Kees Terwisscha van Scheltinga

Destinatie Nederland - Wendy Sieger

IVN - Ido de Haan

Molecaten Groep - Tim Slager

Provincie Noord-Holland - Milou Aarts

Staatsbosbeheer - Guus Verhorst

Waterrecreatie Nederland - Marleen Maarleveld

CONTACT

Heb je vragen of zoek je verdieping?

Ga naar www.agendanatuurinclusief.nl/vrijetijdseconomie

**De natuur belde...
Bedankt dat
jullie tijdens het
broedseizoen van
de Wulp ergens
anders zijn gaan
wandelen.**